

თამარ ლომაძე

თანამედროვე ქართული პიარენის
ისტორიული წინამძღვრები
("ვეფხისტყაოსანი" და "საზოგადოებრივი
ურთიერთობების" ენა)

პიარი ანუ საზოგადოებრივი ურთიერთობები, რომელიც ესოდენ აქტუალურია დღევანდელ მსოფლიოში, სრულიად უცხო იყო საბჭოთა მენტალიტეტისათვის, რამაც დააბრკოლა ეს სოციალური სისტემა ჩვენშიც - საქართველოშიც. საბჭოთა კავშირის დაშლისთანავე ქართული საციალური რეალობა (და არა მხოლოდ) უმალ დაინტერესდა პიარტექნოლოგიებით და თანდათან შეითვისა კიდევ ამ სასარგებლო ინსტიტუტის "ანბანი". შეიძლება ითქვას, რომ ესოდენ მოკლე დროში პიარტექნოლოგიებში გაწაფვა და ამ საქმიანობისათვის ქართული ენობრივი საშუალებების მზაობის დადასტურება არა მარტო სასიამოვნო ფაქტია, არამედ გასაკვირიც. ბუნებრივად იბადება კითხვა, ხომ არ ჰქონდა ქართულ ენას ერთგვარი ისტორიული გამოცდილება საზოგადოებრივი ურთიერთობების სფეროში და ეს გამოცდილება ამჟამინდელი ლინგვისტური პიარამოცანების გადაჭრაში ეხმარება? საინტერესოა, ე.წ. **საზოგადოებრივი ურთიერთობების ინსტიტუტები** მართლაც სიახლეა ჩვენთვის, თუ არსებობს დღეს პიარადწოდებული მოვლენის წინამორბედი ენობრივი კომუნიკაციის ფორმა ქართულ სინამდვილეში? რა ხერხებს მიმართავდნენ ქართველები პროპაგანდისა თუ ოფიციალური პირების დიპლომატიური წარდგინების წარმატებულად განსახორციელებლად მაშინ, როცა არც პრესა იყო, არც ტელევიზია და არც სპეციალური პიარსამსახურები? ამ მხრივ, ძალზე საინტერესო სურათს გვინახავს "ვეფხისტყაოსანი". ეს ბოემა მრავალმხრივ და სიღრმისეულადაა შესწავლილი (მაგ., მ. გოგიბერიძე, 1961; გ. ხევჭაძე, 1984; თ. ჭილაძე, 1983; ზ. ჭავჭავაძე, 1984; მიხ. ჩიქოვანი, 1936; მიხ. ჩიქოვანი, 1965...), თუმცა ზემოთ აღნიშნული მიზეზების გამო, ბუნებრივია, საზოგადოებრივი ურთიერთობების (იმავე პიარის) თვალსაზრისით ის არავის უკვლევია.

"ვეფხისტყაოსანი", ყველა სხვა ღირსებასთან ერთად, შესაძლოა მივიჩნიოთ პიარტექსტადაც. რა იყო მისი შექმნის მიზანი? რატომ შექმნა პოეტმა თამარ მეფის ქებათაქება?

პიარის ელემენტები შეიძლება აღმოვაჩინოთ რამდენიმე მნიშვნელოვან ეპიზოდში: როსტევან მეფის მიერ თინათინის საზოგადოებისთვის გაცნობა; ტარიელის საძებნელად წასული ავთანდილის განზრახვა, ყველას ამცნოს თინათინის გამეფების შესახებ; როსტევან მეფის რჩევები იმის თაობაზე, თუ როგორი უნდა იყოს მეფე; ამ მხრივ საინტერესოა ის ეპიზოდებიც, როდესაც ფრიდონი ავთანდილს აცნობს თავის სამეფოს, როგორ ასხამს ავთანდილი ხოტბას ნურადინ-ფარიდონს, როგორ წარუდგენენ თავს ვაჭრები ავთანდილს; მეჭოგეების დიალოგი ტარიელთან და ავთანდილთან და სხვ.

რუსთაველი იყო არა მხოლოდ დიდი პოეტი, არამედ სამეფო კარის დიდი მოხელე, ვაზირი, თამარ მეფესთან დაახლოებული პირი. არ იყო შემთხვევითი, რომ სწორედ მას სთხოვეს თამარ მეფის სახოტბო პოემის დაწერა.

“მბრძანეს მათად **საქებრად** თქმა ლექსებისა ტკბილისა,

ქება წარბთა და წამწამთა, თმათა და ბაგე-კბილისა,
ბროლ-ბადახშისა თლილისა, მის მიჯრით მიწყობილისა.

გასტეხს ქვასაცა მაგარსა გრდემლი ტყვიისა ლბილისა“.

მიუხედავად იმისა, რომ თამარ მეფეს არ აკლდა ხალხის სიყვარული, საჭირო იყო მისი ხალხისთვის სათანადოდ გაცნობა. მე-12 საუკუნეში უკვე ასე მაღალპროფესიონალურ დონეზე ზრუნავდნენ საზოგადოებრივი აზრის ფორმირებაზე.

ამ შემთხვევაში “ვეფხისტყაოსანი” შეიძლება მივიჩნიოთ პიარტექსტად, რომელიც უზრუნველყოფდა თამარ მეფის სახელის უკვდავებას, თუნდაც მისი, როგორც ქალი-მონარქის პოზიციების გამყარებას. საკმარისია გავიხსენოთ, რომ რუსთაველმა გააჟღერა ძალიან მნიშვნელოვანი ფრაზა “ლეკვი ლომისა სწორია, ძუ იყოს, თუნდა ზვადია”.

რუსთაველი ყურადღებას ამახვილებს ხოტბის აუცილებლობაზე სამეფოს სახელის ქვეყნის გარეთ გასატანად:

“ვის ჰშვენის, - ლომსა, - ხმარება შუბისა, ფარ-შიმშერისა,
- მეფისა მზის - თამარისა, ლაწვ-ბადახშ, თმა-გიშერისა,
- მას, არა ვიცი, შევჰკადრო **შესხმა ხოტბისა**, შე - რისა,
მისთა მჭვრეტელთა ყანდისა მირთმა ხამს მიმართ, შერისა“.

“თამარს **ვაქებდეთ** მეფესა სისხლისა ცრემლ-დათხეული,
ვთქვენი **ქებანი** ვისნი მე არ-ავედ გამორჩეული“.

რა განზრახვა ჰქონდა რუსთაველს? ის ნესტან-დარეჯანისა და ტარიელის, თინათინისა და ავთანდილის ქებით და მათი ამბის თხრობით ფარულად აქებს თავად თამარ მეფეს, მაშინდელი საქართველოს შინაური და საერთაშორისო პოლიტიკის ხასიათს, სამეფო გადაწყვეტილებათა რაციონალიზმსა და სიბრძნეს. პროლოგში პოეტი თავად აღნიშნავს, რომ ქება და ხსენება (პროპაგანდა) ყველასთვის საჭიროა.

“აწ ენა მინდა გამოთქმად, გული და ხელოვანება,
- ძალი მომეც და შეწევნა შენგნით მაქვს, მივსცე გონება;
მით შეგვეწივნეთ ტარიელს, **ტურფადცა უნდა ხსენება**,
მათ სამთა გმირთა მნათობთა სჭირს ერთმანერთის მონება“.

“ჩემი აწ ცანით **ყოველმან, მას ვაქებ, ვინცა მიქია**;
ესე მიჩს დიდად სახელად, არ თავი გამიქიქია!

“იგბა ჩემი სიცოცხლე, უწყალო ვითა ჭიქია;
მისი სახელი **შეფარვით ქვემოწე მითქვამს, მიქია“.**

საინტერესოა ეპითეტური ლექსიკა, რითაც რუსთაველი თავის გმირებს ამკობს. ასე წარადგენს პოეტი როსტევან მეფეს:

“იყო არაბეთს როსტევან, მეფე ღმრთისაგან სვიანი,
მაღალი, უხვი, მდაბალი, ლაშქარ-მრავალი, უმიანი,
მოსამართლე და მოწყალე, მორტყმული, განგებიანი,

თვით მეომარი უებრო, კვლა მოუბარი წყლიანი“.

რუსთაველი ისევ ადასტურებს, რომ მისი მთავარი მოვალეობა სწორედ ის არის, რომ თავისი ხელობა გამოიყენოს დიდებული გმირების “საქებრად”: “ბრძენი ხამს მისად საქებრად და ენა ბევრად ასული“.

პიარისა და წარდგინების საუკეთესო მაგალითია როსტევანის მიერ თინათინის საზოგადოებისთვის გაცნობა. მეფე ვაზირებს კითხვით მიმართავს, რჩავას ითხოვს, რითაც თავის ლოიალურობასა და სოციალურ თავმდაბლობას გახაზავს:

“შე გარდასრულვარ, სიბერე მჭირს, ჭირთა უფრო ძნელია,

დღეს არა, ხვალე მოკვდები, სოფელი ასრე მქმნელია;

რჰლა იგი სინათლე, რასაცა ახლავს ბნელია?!

ჩემი ძე დავსვათ ხელმწიფედ, ვისგან მზე საწუნელია“.

ძალიან საინტერესოა, როსტევანის რჩევები, რომლებსაც ის აძლევს თინათინს მეფედ დასმის წინ; ეს რეკომენდაციები დღესაც აქტუალურია ყოველი ხელისუფლისათვის და, შესაძლოა, ნაკლებ ხატოვნად, მაგრამ სრულიად შესატყვისად არის გაცხადებული ყველა საარჩევნო პროგრამასა თუ საზოგადოებისათვის განკუთვნილ სახელისუფლებო ინფორმაციებში. პოეტი ამბობს, რომ მთავარი, რაც სჭირდება მეფეს, არის სიბრძნე, სიმშვიდე, წყალობის უხვად გაცემა. რუსთაველი შეფარვით გვეუბნება, რომ თამარ მეფეს ყველა ეს თვისება გააჩნია.

“ვარდთა და ნეხეთა ვინათგან მზე სწორად მოეფინების,

დიდთა და წვრილთა წყალობა შენმცა ნუ მოგეწყინების!

უხვი ახსნილსა დაბამს, იგი თვით ების, ვინ ების.

უხვად გასცემდი, ზღვათაცა შესდის და გაედინების“.

“მეფეთა შიგან სიუხვე, ვით ედემს ალვა, რგულია;

უხვსა ჰმორჩილობს ყოველი, იგიცა, ვინ ორგულია;

სმა-ჰამა - დიდად შესარგი, დება რა სავარგულია?!

რასაცა გასცემ, შენია; რას არა, დაკარგულია!“

საინტერესოა ავთანდილისა და როსტევანის ურთიერთობა. როცა ავთანდილი ტარიელის საძებნელად მიემგზავრება, როსტევანს ვაზირს უგზავნის თავისი გადაწყვეტილების შესატყობინებლად. სანამ მთავარ სათქმელს ეტყუოდეს, ქებას უძღვნის მეფეს:

“შესთვალა: “გადრებ, მეფეო, მე ესე გამიგონია:

ყოველი პირი მიწისა თქვენ ზრმლითა დაგიმონია,

და აწ თუ სჯობს, ესე ამბავი ცნან, რაცა გარემონია“.

ავთანდილი როსტევანს ჰპირდება, რომ ყველგან გაავრცელებს თინათინის გამეფების ამბავს:

“შე წავიდე, მოვიარო, ვილაშქრო და ვინაპირო,

თინათინის ხელმწიფობა მტერთა თქვენთა გულსა ვჰგმირო,

მორჩილ-ქმნილთა გაგახარო, ურჩი ყოველი ავატირო,

ძღვენი გკადრნე ზედას-ზედა, არ სალამი დავაძვირო“.

საზოგადოებასთან ურთიერთობის თვალსაზრისით, “ვეფხისტყაოსანში“ ძალიან მნიშვნელოვანია წარდგინების მომენტები. პოემის გმირები გვევლინებიან ამა თუ იმ სამეფოს არაოფიციალურ ელჩებად, საზოგადოების ინფორმირებად.

ამ კუთხით საინტერესოა ის ეპიზოდი, როდესაც ტარიელი პირველად შეხვდება ნურადინ-ფრიდონს და ეს უკანასკნელი ამაყად წარუდგენს ტარიელს თავის ქალაქს:

“მულაზანზარის ქალაქი, ახლოს მე მაქვსო რომელი,
ნურადინ-ფრიდონ სახელ მძეს, მეფე ვარ მუნა მჯდომელი;
**ესე საზღვარი ჩემია, სადა ხარ გარდამხდომელი,
ცოტაა, მაგრა ყოველგნით სიკეთე-მიუწდომელი“.**

მოგვიანებით, ნურადინ-ფრიდონის სანახავად მისულ ავთანდილსა და ტარიელს მეჭოვრეები ასეთი ეპითეტებით წარუდგენენ თავიანთ მეფეს: **“ჯოჯი მისია, ვინ მტერსა ჰკრავს ხრმალსა, არ აკვესებსა“.**

ნესტან-დარეჯანის საძებნელად წასული ავთანდილი აღმოჩნდება ულამაზესი ქალაქის ბაღში, უხმობს მებაღეებს, რომლებიც ასე დაუხატავენ ავთანდილს გულანშაროს:

“ესეა ზღვათა სამეფო თვისა ათისა სავლითა,
თვით გულანშაროს ქალაქი, სავსე ტურფითა მრავლითა...“.

“აქა მოსლვითა გაყმდების, კაციმცა იყოს ბერები:

სმა, გახარება, თამაში, ნიადაგ არნ სიმღერები...“

საინტერესოა, როგორ წარადგენს ქაჯთა მეფის მონა თავის ხელმწიფეს, როგორ ამაყობს მისით. “ვეფხისტყაოსნის” ყველაზე უარყოფითი გმირის ასე დადებითად გაცნობა უჩვეულოა მკითხველისთვის. ქაჯეთის გარდაცვლილი მეფე კი დახასიათებულია, როგორც შემწე, შემწყნარებელი, ძლიერი ხელმწიფე:

“მე ვარო მონა მეფისა მაღლისა, ქაჯთა მფლობლისა;

მათ მიჰხვდა ცემა სენისა, მათისა დამამხობლისა:

მოგვიკვდა შემწე ჰკრივისა, შემწყნარებელი ობლისა,
აწ შეილთა მისთა და მისი ზრდის, უკეთესი მშობლისა.

დულარდუხტ არის დიაცი, მაგრა კლდე, ვითა ლოღია,

ვისცა არ დაჰკოდს, ყმა მისი ვერავის დაუკოღია...“

“ვეფხისტყაოსანი”, რომელიც წარმოადგენს მე-12 საუკუნის ქართული კულტურული გამოცდილების ყველაზე მეტყველ სახეს, საფუძველს გვაძლევს ვიფიქროთ, რომ პიარი (რა თქმა უნდა, არა ამ სახელწოდებით) აქტუალური იყო ჯერ კიდევ მე-12 საუკუნეში და ენას შემუშავებული ჰქონდა ერთგვარი სტილი, მეტყველების მანერა და ლექსიკა-ფრაზეოლოგიური სისტემა, რომელთა მეშვეობითაც **საზოგადოებისათვის ინფორმაციის მიწოდება** საუკეთესო შედეგს იძლეოდა (მაგალითისათვის: 1) **ობოზიციური ლექსიკური წყვილები** — “მორჩილ-ქმნილი, ურჩი ყოვლი. 2) **ეპითეტური ენობრივი საშუალებები**: “ნურადინ ფრიდონ მეფეა ამა ქვეყნისა ჩვენისა,/ მოყმე მხნე, უხვი, ძლიერი, ფიცხლად მომხლტომი ცხენისა; 3) **განმეორება**: ყმა ფრიდონს ეტყვის: “ისწრაფვი, ვიცი, ამბისა თხრობასა,/ გიამბო, ვინ ვარ, სით მოვალ, ვინათგან ჰლამი ცნობასა,“ და სხვ.).

შოთა რუსთაველის პოემა მუდმივად შეგვახსენებს იმ მაღალ კულტურას, განვითარების იმ დონეს, რომელიც ჯერ კიდევ მე-12 საუკუნის საქართველოში იყო. კიდევ ერთხელ ვრწმუნდებით იმაში, თუ რა ძალა აქვს სიტყვას, რომ “გველსა ხვრელით ამოიყვანს ენა ტკბილად მოუბარი“. ხოლო “საუბარმან უმეცარმან შმაგი უფრო გააშმაგოს!”

დამოწმებული ლიტერატურა

- მ. გოგიბერიძე, 1961 - მ. გოგიბერიძე, რუსთაველი, პეტრიწი, პრელუდიები; თბ., 1961.
- გ. თევზაძე, 1984 - გ. თევზაძე, რუსთაველის კოსმოლოგია, თბ., 1984.
- შ. რუსთაველი, 1986 - შ. რუსთაველი, ვეფხისტყაოსანი, თბ., 1986.
- მის. ჩიქოვანი, 1965 - მის. ჩიქოვანი, ქართული ეპოსი II, თბ., 1965.
- მის. ჩიქოვანი, 1936 - მის. ჩიქოვანი, ხალხური ვეფხისტყაოსანი, თბ., 1936.
- თ. ჭილაძე, 1983 - თ. ჭილაძე, ვარდის ფურცლობის ნიშანი, “მნათობი“, №10-11, 1983.
- ზ. ჭავჭავაძე, 1984 - ზ. ჭავჭავაძე, დვირე და წუელი, “კრიტიკა“, №1, 1984.

ინტერნეტული წყარო:

http://www.nplg.gov.ge/ebooks/authors/shota_rustaveli/vafxistyaosani.pdf

www.scribd.com > [Books - Non-fiction](#) > [Travel](#)

prguide.ge/content.php?article.72

tekamai.wordpress.com/2012/06/10/პიარი/

www.slideshare.net/irichochua/pr-academy-updated

TAMAR LOMADZE

HISTORICAL PRECONDITION OF THE CONTEMPORARY

: GEORGIAN PUBLIC RELATIONS

("The Man in the Panther's Skin" and the language of "Public Relations")

The article reviews questions related to PR – public relations, which to a certain extent explains fitting of this phenomenon into the Georgian reality. In quite a short period of time, after the disintegration of the Soviet Union, advancement in PR technologies and readiness of Georgian language means for this activity gives us the reason to think that Georgian language had some historical experience in the field of Public Relations. The question posed in article is: Is this sphere really a novelty for us, or was there a preceding lingual communication form of the phenomenon, which is now called PR in the Georgian reality? The author discusses “the Man in the Panther's Skin” as some kind of a sample of a PR technique and distinguishes the language means through which deliverance of information to public was giving the best results back in the 12th century.